

О С Ж Е Н Е И П Р И К А З И

J. K. BEGUNOV, ПАМЯТНИК РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XIII ВЕКА
— Слово о погибели русской земли, Издательство «Наука», Москва — Ленинград 1965, 230 str. maloga oktava.

U seriji izdanja spomenika stare ruske pismenosti i književnosti što ih izdaje AN SSSR (Moskva — Lenjingrad) nedavno je izišla i veoma zanimljiva monografija suradnika Instituta za rusku književnost (staru) u Lenjingradu, Jurija Konstantinoviča Bjugunova »Spomenik ruske književnosti XIII vijeka — Slovo o propasti ruske zemlje«. Premda je tekst koji se sačuvao veoma kratak, diskusija oko njega (o njegovu porijeklu i karakteru) vodi se već više od pola stoljeća. Dok su neki istraživači smatrali spomenik samostalnim djelom o tatarskomongolskoj najezdi na Rusiju (H. M. Loparjov), drugi su u njemu vidjeli odlomak iz ljetopisa (S. F. Platonov), a treći, kao na primjer I. N. Ždanov — držali su da je »Slovo o propasti ruske zemlje« zapravo predgovor uz Žitije Aleksandra Nevskoga. Uz to je mišljenje pristajao velik broj ruskih filologa (S. A. Boguslavski, V. Mansikka, V. L. Komarovič, A. S. Orlov, N. I. Serebrjanski, A. I. Sobolevski), a i danas još ima pristalica toga mišljenja kako u SSSR (V. I. Malyšev) tako i u inozemstvu (A. Mazon, D. Čiževsky). Je li zaista »Slovo« bilo samostalno djelo, napisano nezavisno od svjetovnoga Žitija Aleksandra Nevskoga, ili je pak to, premda i pjesnički napisan, ipak samo fragment većega kojega djela, na to autor odgovara u svojoj monografiji.

U Uvodu (str. 5—11) autor prikazuje historijat proučavanja teksta »Slova o propasti ruske zemlje« od njegova pronalaženja. (Prvi rukopis, otkrio je i objavio H. M. Loparjov g. 1892, a g. 1933. pronađena je i druga kopija teksta u zborniku iz XVI v. pod naslovom »Složnik svjatyh otec« koji je pripadao raskolničkoj Grebenščikovskoj općini).

Prvo poglavlje (str. 12—83) kojemu je zajednički naslov: *Slovo o propasti ruske zemlje i Žitije Aleksandra Nevskoga* podijeljeno je na nekoliko potpoglavlja, i to: 1) Historijat teksta Žitija Aleksandra Nevskoga (prva redakcija); 2) Je li »Slovo o propasti ruske zemlje« bilo dio »svjetovne biografije« kneza Aleksandra; 3) Vrijeme i prilike koje su uvjetovale spajanje »Slova o propasti ruske zemlje« i Žitija Aleksandra Nevskoga. U tom je poglavlju autor izvršio tekstološku analizu kako samoga Žitija, tako i obiju kopija (pskovske i letonske) »Slova« i utvrdio njihove međusobne odnose, uzimajući pritom u obzir i ljetopisne zapise koji su svojim sadržajem vezani za tekstove koji zanimaju istraživača. Došao je do ovih rezultata: Žitije Aleksandra Nevskoga napisano je po svoj prilici 1282—1283. u Vladimiru, u Roždestvenskom manastiru, a autor Žitija bio je čovjek iz najbliže okoline kneza Aleksandra; »Slovo

o propasti...« nije moglo biti dio »svjetovne biografije« ili »Pripovijesti o junaštvu kneza Aleksandra« (ova posljednja nikada nije ni postojala); »Slovo o propasti« dodato je Žitiju u tekstu koji je nastao svakako poslije 1430.

Drugo poglavlje (str. 84—134) nosi naslov *Slovo o propasti ruske zemlje kao književno djelo XIII v.* a ima potpoglavlja: 1) Ruska zemlja i ruska historija u »Slovu o propasti ruske zemlje«; 2) Vrijeme postanka »Slova o propasti ruske zemlje«; 3) Ritmička struktura »Slova o propasti ruske zemlje«. Osobito je zanimljivo ovo posljednje potpoglavlje. U njemu je data analiza strukture samoga teksta »Slova« s osvrtom na pokušaje da se ta struktura objašnjava metričkim shemama ukrajinskih narodnih balada (*duma*), i ruskih *bylina*, i skandinavskih *saga*, bizantijskih *kanona*, silabičkoga stiha, silabotoničkoga stiha pa čak i antičkoga heksametra. (Danas su ti svi pokušaji odbačeni te velik dio stručnjaka smatra da je »Slovo o propasti...« napisano u ritmičkoj prozi koja za svoj ritam duuguje sintaktičkom paralelizmu). Po autorovu mišljenju sintaktički paralelizam »Slova« svjedoči samo o postojanju u njemu ritmičke proze, ali ne i stihova. »Ali karakter te ritmičke proze nije ujednačen: odmjeren i brz, energičan ritam u zapjevu »Slova« postepeno se poslije zamjenjuje usporenim i manje jasnim ritmom. Tu se opaža zavisnost ritma od emocionalnoga i logičkoga sadržaja »Slova«. J. K. Begunov se, međutim, ograđuje u svojim zaključcima kad veli: »Ipak mi smatramo da je pitanje metrike »Slova o propasti« posebno pitanje o metrici srednjovjekovnih djela uopće te ne može biti riješeno na osnovu građe samo jednoga malenoga fragmenta.

Proučavanje ritmike stare ruske proze nemoguće je bez proučavanja rednih (interpunkcije — M. M.), nadrednih i drugih znakova *staroruskih*, latinskih i grčkih srednjovjekovnih rukopisa. Moguće je da je sistem upotrebe rednih znakova u rukopisima bio vezan sa smislovnim i intonacijskim normama razgovornog i književnog govora.

Treće poglavlje (str. 135—152) ili *Odras »Slova o propasti ruske zemlje« u djelima stare ruske književnosti* sadrži potpoglavlja: 1) Tragovi »Slova o propasti ruske zemlje« u Kirilo-Bjelozerskoj kopiji »Zadonščine«; 2) Odras »Slova o propasti ruske zemlje« u Žitiju Fjodora Jaroslavskoga i 3) Tragovi »Slova o propasti ruske zemlje« u Stepenoj knjizi.

Monografiji su dodati tekstovi »Slova o propasti ruske zemlje« i to po rukopisima Državnog arhiva pskovske oblasti, iz zbirke Pskovsko-Pečerskoga manastira (F. 449), № 60, XV v., ff. 245 verso — 246 verso; Instituta ruske književnosti (Puškinski dom) AN SSSR, R. IV, op. 24, № 26, XVI v., ff. 472—473 i na osnovu obaju rukopisa od kojih je tekst GAPO, f. 449, № 60, XV v., ff. 245 v.—246 v. uzet kao temeljni, a rukopis IRLI, R. IV, op. 24, № 26, XVI v., ff. 472—473. služi za varijante u čitanju. Zatim slijedi tekst Žitija Aleksandra Nevskoga (prve redakcije). Autoru ovdje kao temeljni tekst služi rukopis GIM, Sinodalne zbirke, № 154, Ps dok za varijante u čitanju služi 12 drugih rukopisa. U nastavku su date rekonstrukcije prvobitnoga teksta »Slova o propasti ruske zemlje« i prvobitnoga teksta Žitija Aleksandra Nevskoga.

Kao prilog dodat je na kraju *Arheografski prikaz kopija prve redakcije Žitija Aleksandra Nevskoga u zbornicima*, ali u taj prikaz nisu ušli Lavrentjevski i Pskovski II ljetopis, jer su prema riječima autorovim: »Oba (ta — M. M.) ljetopisa često bila predmet pažljivih paleografskih proučavanja«.

Uz popis upotrijebljenih kratica (str. 213—214), monografiji je dodat indeks naziva književnih djela (str. 215—220) i kazalo imena. Na kraju je kazalo šifara upotrijebljenih rukopisa.

Monografija je popraćena sa četrnaest ilustracija (naslova, paleografskih tablica, minijatura, ikona, fotografija crkava i manastira, geografskih mapa, sheme književnog historijata »Slova o propasti ruske zemlje«).

Djelo J. K. Begunova zanimljivo je i po metodologiji rješavanja postavljenoga problema i po rezultatima do kojih je došao. U svakom slučaju, autor — po obrazovanju historičar — nije zapustio u svome radu ni filološku, ni paleografsku stranu. Stoga su i njegova tekstološka istraživanja vrijedna pažnje kao primjer kako treba izdavati spomenike stare književnosti.

Malik Mulić

K. MIRČEV — HR. KODOV, Енински апостол, старобългарски паметник от XI в., Издателство на Българската Академия на Науките, Sofija, 1965, 264 str.

Eninski apostol, novi staroslavenski spomenik, pronađen je 1960. u staroj crkvi sela Enina u centralnoj Bugarskoj, sjeverno od Kazanlička. Nesumnjivo ide u staroslavensko doba, te je po svojim paleografskim i jezičkim osobinama opravdano ocijenjen kao spomenik prvorazredne važnosti, osjetno popunjavajući praznine među ostalim malobrojnim staroslavenskim rukopisima sa više različitih aspekata.

Spomenik je sačuvan kao fragmenat od svega 39 listova u teško oštećenom stanju. Listovi od 11a—19b su potpuno upropašteni, od njih su sačuvani samo sitni mali oderci sa vrlo malo teksta. Listovi od 24—37 su također u velikoj mjeri oštećeni, kako sa bočnih strana, tako i na gornjim krajevima — nedostaju gornji redovi. Na mnogim mjestima u pergamentu su rupe, a na više mjesta listovi su istruli.

Sačuvani tekst nema ni početka, ni kraja, ali ono što je sačuvano sačinjava sadržajnu cjelinu. Sadrži apostolska čitanja počev od 35-te sedmice poslije Pedesetnice do Velike subote i kalendarski ciklus od 1 septembra do 3 oktobra sa odgovarajućim antifonima, prokimenima i alilujarima za svaki dan. Prema računanju Kodova, autora paleografske analize, čitava knjiga mogla je prvobitno imati oko 215—220 listova, pa je od toga na početku izgubljeno vjerovatno oko 15 sveščica, a na kraju oko 7.

Osnovni dio knjige (str. 8—161) sadrži fotoreprodukcije u originalnoj veličini svih sačuvanih listova sa naporednom transkripcijom teksta za svaku stranu. Pri tome izdanje teksta je izvršeno prema najstrožijim